

С.Д. ТРИСКИБА¹, І.І. ПОЛОХІНА²,
М.М. СУХОМЛИН³

¹ Державне управління екології та природних ресурсів
у Донецькій області

пр. Миру, 26, Донецьк, 83050, Україна

² Донецький інститут соціальної освіти,
вул. Університетська, 2, Донецьк, 83000, Україна

³ Донецький національний університет,
вул. Щорса, 46, Донецьк, 83050, Україна

ЗНАХІДКА *G RIFOLA FRONDOSA* (FR.) S. GREY НА ПІВНОЧІ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Ключові слова: *Grifola frondosa*, національний природний парк «Святі Гори», рідкісний вид.

Grifola frondosa (Fr.) S. Grey (син.: *Boletus frondosus* Dicks., 1785, *Polyporus frondosus* Dicks.: Fr., 1821, *Polypilus frondosus* (Dicks.: Fr.) P. Karst., 1879) — трутовик листуватий, грифола багатошаринкова, гриб-баран (порядок *Aphylliphorales*, родина *Albatrellaceae*, рід *Grifola* [1], порядок *Polyporales*, родина *Meripilaceae*, рід *Grifola* [11]). Гриб має великі плодові тіла (до 50 см завдовжки та масу до 10 кг). Смачний їстівний вид. Плодові тіла здебільшого утворюються в основі стовбурів листяних порід — *Acer*, *Betula*, *Carpinus*, *Castanea*, *Fagus*, *Quercus*, *Ulmus* [1], однак відзначено його появу і на інших породах, зокрема *Larix*, *Nyssa*, *Pinus*, *Pseudotsuga* [10]. Трутовик спричинює солом'яно-жовту або білу, губчасту або кубічну, центральну гниль старих стовбурів та пнів з численними порожнинами невеликого розміру.

Цей афілофоральний гриб занесено до Червоної книги СРСР [7] та Червоної книги України [9]. Він належить до III категорії, тобто до рідкісних видів, представлених невеликими популяціями, яким загрожує небезпека [6, 8]. За Червоною книгою України [9] зареєстрованими місцями знаходження *G. frondosa* є Київська, Черкаська, Львівська, Харківська, Херсонська області, Закарпаття та Крим. У жовтні 2003 р. у національному природному парку «Святі Гори», в якому з 1996 р. постійно досліджується видовий склад базидіальних грибів [13], ми знайшли плодові тіла *G. frondosa* (кв. 159 Святогірського лісництва, кв. 58 Теплинського лісництва). Перше плодове тіло розвивалося на дубі приблизно 100-річного віку біля основи стовбура і мало розміри 47 × 23 × 23 см (рис. 1), а друге знайдено на коренях 70-річного дуба на відстані 1,5 м від стовбура і досягало 60 × 30 × 25 см. Це перша знахідка виду у Лівобережному злаково-лучному степу [4], одному зі східних ботаніко-географічних районів України та Донецькому лісостеповому окрузі дубових лісів, лучних і різнотравно-злакових та петрофітних лісів [5].

Рис. 1. Плодове тіло *Grifola frondosa*

Fig. 1. Fruit body of *Grifola frondosa*

Національний природний парк «Святі Гори», який створено у 1997 р. за Указом Президента, — одна з унікальних частин Донецького Лісостепу. На необхідність заповідання цього місця звернув увагу відомий ботанік В.І. Галієв ще на початку ХХ століття. Територія парку становить 40 589 га у Слов'янському та Краснолиманському районах, включає ділянки Лісостепу і степової зони. Тут знаходяться масиви байрачних лісів та заплавних дібров, вік яких подекуди сягає 400 років. Наявність різнорідних за кліматичними умовами ділянок, на яких відбуваються динамічні процеси взаємодії лісу і степу, зумовлює не лише видову різноманітність рослинності, а й мікофлори.

Grifola frondosa знайдений у заплавних дібровах лівого берега р. Сіверський Донець (20 та 100 м на відстані від річки). Зауважимо, що у 2004 р. під час повені на С. Дінцю місця знаходження *G. frondosa* були затоплені. Розвитку плодових тіл гриба могли сприяти кліматичні умови, не типові для даного регіону, де клімат є помірно теплим з посухами, чітко виражений континентальний, з коливаннями середньорічних і місячних температур і характеризується більшою вологістю порівняно з південними частинами регіону. Середньомісячна температура січня становить $-6-7^{\circ}\text{C}$, мінімальна — -41°C , а липня, відповідно, $+22^{\circ}\text{C}$ і $+39^{\circ}\text{C}$. При середньорічній температурі повітря $+6-8^{\circ}\text{C}$ тут випадає 470 мм опадів. Домінують східні та південно-східні вітри, які спричинюють суховії та пилові бурі, що згубно

Рис. 2. Поширення *Grifola frondosa*. ■ — місця поширення згідно з Червоною книгою України, ◆ — нові місця знаходження (Донецька область)

Fig. 2. Location of *Grifola frondosa*. ■ — location according to Red Book of Ukraine, ◆ — new location (Donetsk region)

діють на трав'яний покрив і молоді насадження дерев. У 2003 р. відзначено підвищений рівень опадів улітку.

Таким чином, виявлені нами місцезнаходження *G. frondosa* є найсхіднішими в Україні (рис. 2). Найближча відома точка, вказана у Червоній книзі України, знаходиться в Харківській обл. (відстань близько 200 км) [9].

У Національній колекції культур знаходиться лише один штам *G. frondosa*, знайдений в Україні (місце походження — Закарпаття) [2]. В останні роки увагу привертають лікарські властивості гриба, культури якого мають антипухлинну та імуномодулюючу дію [3, 12].

Отже, дослідження видової різноманітності макроміцетів на півночі Донецької обл. дозволили встановити ще одне місцезнаходження занесеного до Червоної книги України виду *Grifola frondosa*, а його виділення в культуру стане ще одним кроком у напрямку збереження та використання генофонду вищих грибів.

1. Бондарцева М.А. Определитель грибов России. Порядок Афиллофоровые. Вып. 2. — СПб.: Наука, 1998. — 390 с.
2. Бухало А.С., Митропольская Н.Ю. Каталог колекції культур шапинкових грибів (ІВК). — К.: Ін-т ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ, 2001. — 40 с.
3. Бухало А.С., Соломко Е.Ф., Митропольська Н.Ю. Базиціальні макроміцети з лікарськими властивостями // Укр. ботан. журн. — 1996. — 53, № 3. — С. 192—201.
4. Гелюта В.П. Флора грибів України. Мучнисторосяні гриби. — Київ: Наук. думка, 1989. — 256 с.

5. Дідух Я.П., Шеляг-Сосонко Ю.Р. Геоботаничне районування України та суміжних територій // Укр. ботан. журн. — 2003. — 60, № 1. — С. 6—18.
6. Ісіков В.П. Ксилотрофні макроміцети Криму // Укр. ботан. журн. — 2003. — 60, № 4. — С. 447—463.
7. Красная книга СССР. — М.: Лесн. пром-сть, 1984. — 460 с.
8. Саркіна І.С., Придюк М.П., Гелюта В.П. Макроміцети Криму, занесені до Червоної книги України // Укр. ботан. журн. — 2003. — 60, № 4. — С. 438—446.
9. Червона книга України. Рослинний світ / Відп. ред. Шеляг-Сосонко Ю.Р. — К.: УЕ, 1996. — 608 с.
10. Черемисинов Н.А., Негруцкий С.Ф., Лешковцева И.И. Грибы и грибные болезни деревьев и кустарников. — М.: Лесн. пром-сть, 1970. — 292 с.
11. Kirk P.M., Cannon P.F., David J.C., Stalpers J.A. Ainsworth & Bisby's Dictionary of fungi. Ed. 9. — Oxon; Wallingford: CAB International, 2001. — 655 p.
12. Linovitska V.M., Buchalo A.S. Studies on the medicinal mushroom *Grifola frondosa* in pure culture // XIV Congress of European mycologists. — Ukraine, Katsiveli, 2003. — P. 23.
13. Sukhomlyn M.M., Triskiba S.D. Diversity of basidiomycota in the «Svyaty Gory» national nature park // XIV Congress of European Mycologists. — Ukraine, Katsiveli, 2003. — P. 91.

Рекомендує до друку

Надійшла 30.06.2004

І.О. Дудка

С.Д. Триסקіба¹, І.І. Полохіна², М.М. Сухомлін³

¹ Государственное управление экологии и природных ресурсов в Донецкой области

² Донецкий институт социального образования

³ Донецкий национальный университет

НАХОДКА *GRIFOLA FRONDOSA* (FR.) S. GREY НА СЕВЕРЕ ДОНЕЦКОЙ ОБЛАСТИ

В статье приведены данные о находке редкого, занесенного в Красную книгу вида *Grifola frondosa* в национальном природном парке «Святые Горы». Описано местонахождение гриба и особенности плодовых тел.

S.D. Triskiba¹, I.I. Polokhina², M.M. Sukhomlyn³

¹ Government University Administration of Ecology and Natural Resources in Donetsk region

² Donetsk Institute of Social education,

³ Donetsk National

ABOUT PRESENCE *GRIFOLA FRONDOSA* (FR.) S. GREY IN THE NORTH OF DONETSK AREA

In article the data on a find rare species *Grifola frondosa* in National Nature Park «Svyaty Gory» is given. The location of fungus and feature of fruit bodies are described.